

Recomanacions del CAC sobre el tractament informatiu de la immigració

La immigració ha esdevingut en els darrers temps un fenomen de gran impacte social. Tot i la tradició permanent de processos migratoris que caracteritza la nostra trajectòria històrica, el fenomen apareix ara revestit d'una encara major complexitat, especialment per la diversitat i pel grau de diferenciació de les tradicions culturals que entren en contacte. El debat públic imprescindible que la nova centralitat d'aquest fenomen suscita està molt condicionat, sens dubte, pel tractament informatiu que rep de part dels mitjans de comunicació. I en aquest tractament sovint s'hi escola la propensió a una visió tòpica, amb imatges de pasteres, víctimes, cues de persones que volen regularitzar la seva situació, vagues de fam o tancaments a les esglésies.

L'agenda temàtica relativa a la immigració, la reiteració d'alguns arguments o la utilització de determinades imatges que contenen implícit un discurs fonamentalment problematitzador del fenomen migratori resulten habituals i són difícilment evitables en els programes informatius de les ràdios i televisions del nostre país. Col·lectius professionals, organitzacions solidàries, institucions i equips de recerca amb participació de periodistes i acadèmics van començar a plantejar, fa temps, la necessitat de prendre consciència de les limitacions de les rutines informatives aplicades al tractament de les migracions, els seus protagonistes i els seus impactes socials i culturals. S'han celebrat trobades i debats, s'han elaborat estudis, s'han formulat propostes i s'han encetat experiències d'autoregulació. Els hem pres tots com a referència. Però la realitat és encara poc satisfactòria i cal contribuir des de totes les plataformes possibles a millorar els instruments del treball i la qualitat de la informació relativa al tema.

Per això el Consell de l'Audiovisual de Catalunya, atenent a la funció de promoure l'autoregulació que estableix

l'article 10.i de la seva Llei de creació, es va proposar reflexionar, amb la col·laboració de professionals i experts, sobre quin és ara i quin hauria de ser el tractament informatiu que rep el fenomen de la immigració. Comprendre com els mitjans de comunicació contribueixen a perfilar la imatge, potser massa fàcilment tòpica, de les persones immigrades en la nostra societat. Com es dona una determinada visió d'aquests col·lectius a partir dels hàbits de producció de la informació, de la immediatesa i de la inèrcia de l'agenda. O com, paradoxalment, l'adopció mecànica i sistemàtica d'una actitud apologetica o d'un suposat llenguatge "políticament correcte" poden arribar a ser, en ocasions, formes d'expressió de paternalisme eurocèntric.

En aquesta tasca de reflexió, com ja hem dit, ens hem trobat amb moltes persones, organismes públics i col·lectius que ja havien treballat i generat propostes a l'entorn d'aquesta qüestió. En aquest sentit han estat especialment valuoses les aportacions de Col·legi de Periodistes de Catalunya, el Consell de la Informació, la Comissió Parlamentària sobre Política d'Immigració, la Secretaria del Govern per a la Immigració, el Consorci de Recursos i Documentació, els distints Grups de Recerca de les universitats, algunes ONG i organitzacions de suport, col·lectius de persones immigrants i sindicats, els mitjans de comunicació amb manuals d'estil propis, i, molt específicament, els ponents i participants a les Jornades sobre el **Tractament Informatiu de la Immigració** que el Consell de l'Audiovisual de Catalunya va convocar a Barcelona els dies 27 i 28 de novembre de 2001.

Més enllà de fer la nostra aportació al debat social, o de fer una invitació a adoptar una actitud crítica i autocrítica sobre l'elaboració de la informació, voldríem posar en relleu la gran responsabilitat social que tenen contreta els mitjans de comunicació -i molt especialment els audiovisuals-

davant temes tan complexos com la immigració. Com és d'imprescindible que tinguin present el seu pes i influència en la conformació de l'opinió pública relativa a aquest àmbit. I com cal crear els mecanismes per tal que els professionals en puguin informar de forma serena i ponderada per tal de contribuir a la convivència cívica i a l'enfortiment de la democràcia.

Aquesta responsabilitat social que esmentàvem afecta i involucra tothom. Però de manera molt particular correspon a autoritats, empreses i grups gestors dels mitjans de comunicació, i professionals de la informació.

- **Les autoritats**, perquè sovint determinen les condicions específiques de treball en les quals es desplega l'activitat informativa, especialment en el cas d'esdeveniments sobtats; perquè sovint emeten declaracions i adopten posicionaments públics; i perquè, en qüestions relatives a la immigració, generalment actuen com a font principal, o fins i tot única, d'informació d'alguns mitjans i periodistes.

- **Les empreses de comunicació i els seus mitjans**, perquè elles creen les condicions permanents per al desenvolupament de la tasca informativa dels seus treballadors i treballadores; perquè fan possible o dificulten l'especialització i la formació del seu personal; perquè estimulen o no l'adopció de pautes i filtres que abonin l'objectiu de la qualitat informativa.

- **I les persones dedicades professionalment a la informació** perquè, al capdavant, són els actors directes de la construcció del discurs informatiu; qui viu més intensament les pressions, les mancances i els prejudicis que poden afectar la tasca periodística; qui pot patir, qui pot posar en pràctica i qui pot deixar en evidència una elaboració massa simple o massa tòpica de la informació sobre immigració, potser massa marcada per rutines i automatismes acrítics o per nocions d'eficiència estrictament mercantils.

Des del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, doncs, recollint indicacions i propostes de persones i col·lectius com els abans esmentats, relatives al tractament informatiu de la immigració, proposem a les autoritats implicades, als mitjans audiovisuals de comunicació i als professionals que hi exerceixen la seva tasca que prenguin en consideració les recomanacions següents.

Recomanacions adreçades especialment a les autoritats

1. Independentment de la qualitat general del tractament a què estan obligades en la seva aproximació al fenomen de la immigració, convé que les autoritats en general, les autoritats amb competències específiques en immigració i els cossos professionals (seguretat, prevenció, assistència, serveis, etc.) que hi estan relacionats, assumeixin amb plena consciència la seva condició també de font d'informació.

2. Aquesta condició de font informativa habitual, en relació amb la difusió pública de notícies i missatges sobre immigració i sobre persones immigrades, requereix l'assumpció de la responsabilitat específica de facilitar la tasca dels mitjans de comunicació.

3. Aquestes autoritats i cossos professionals han d'adoptar com a prioritari l'objectiu de proporcionar informacions precises, detallades, provades i contextualitzades als mitjans de comunicació.

4. Aquestes informacions han d'evitar, de manera general, l'espectacularització o la dramatització innecessària de les situacions; procurant no incitar el receptor del missatge a la simplificació, a la presumpció condemnatòria o a l'activació de prejudicis de naturalesa xenòfoba o discriminatòria.

5. Aquestes autoritats i cossos professionals de les administracions són la primera peça de la cadena informativa que ha d'abordar la immigració fonamentalment com a tema i no pas, inevitablement i imperatívement, com a problema, sense defugir les circumstàncies problemàtiques o les tensions i contradiccions que pugui suscitar en cada moment. Però sense perdre de vista que es tracta d'un fenomen social i històric gairebé permanent, constant, que és comú -en una o altra direcció- en la majoria de societats contemporànies; que no constitueix en ell mateix una amenaça, i que pot ser abordat des de moltes perspectives en un sentit també positiu, d'aportació i d'enriquiment social.

6. Aquestes autoritats i cossos professionals han de ser particularment vigilants i escrupolosos en la utilització d'un llenguatge que bandegi el tòpic discriminador i instauri formes expressives respectuoses amb la dignitat de les persones i els col·lectius en situació d'immigració, i amb les seves circumstàncies socials i culturals.

7. És convenient assegurar la coordinació i la cooperació entre els serveis d'informació i comunicació de les diverses administracions.

Recomanacions adreçades especialment a les empreses audiovisuals

1. Les empreses públiques i privades que elaboren informació audiovisual, atenent a la responsabilitat social que tenen contraeta, han de col·laborar en les polítiques públiques d'incorporació de la població immigrada. Han d'assumir un paper actiu en la difusió d'informació i coneixement sobre les migracions i els seus contextos, que constitueixen elements estratègics fonamentals per a una gestió avançada i eficaç de la diversitat. I han de contribuir a l'establiment d'un clima de diàleg social.

2. Convé que les empreses audiovisuals utilitzin la seva capacitat de difusió per tal de facilitar informació bàsica relativa a la immigració per a la població autòctona i, molt especialment, per a la població al·lògena, que es troba sovint en situació precària per accedir als coneixements instrumentals més elementals.

3. Cal que s'estableixin criteris professionals i procediments interns de garanties que evitin el recurs a fonts parcials o poc contrastades. Els mitjans han de fomentar l'autoregulació i la creació d'instàncies o mecanismes que vetllin per la qualitat del tractament informatiu dels temes relacionats amb la immigració.

4. Convé estimular l'adopció de codis professionals específics sobre el tractament de les migracions i/o l'elaboració de criteris d'estil propis del mitjà o del grup, que minimitzin l'efecte de la deriva tòpica, la fórmula rutinària i el llenguatge discriminatori.

5. Les empreses d'informació audiovisual, en funció de la seva dimensió i possibilitats, han d'afavorir l'especialització, la formació i l'actualització permanent de coneixements de professionals involucrats en el tractament informatiu de la immigració.

6. Aquestes empreses també haurien d'invertir recursos en la diversificació de les fonts i haurien de proporcionar a les persones que informen sobre immigració el temps i les condicions de treball que permetin l'elaboració de missatges més complexos, més contextualitzats i de major capacitat explicativa.

7. Cal evitar els desplegaments desproporcionats de mitjans i les estratègies de sobreatenció que només persegueixen engrandir la dimensió de determinats esdeveniments o conflictes, directament o indirectament relacionats amb persones immigrades. Cal tenir present que l'espectacularització artificial d'esdeveniments sol fomentar les visions tòpiques i simplificadores.

8. De manera semblant i complementària, convé sovint prescindir d'elements merament anecdòtics, rutinaris o superflus dels relats d'actualitat que no incorporin informació significativa i, en canvi, reforçar la reflexió experta que faciliti la comprensió de les raons profundes d'allò que s'esdevé.

9. La composició de les plantilles, sense conculcar procediments de selecció per mèrit, idoneïtat i oportunitat, hauria de tenir en compte la diversitat i la pluralitat socialment existents.

Recomanacions adreçades especialment als professionals de la informació audiovisual

1. Resulta imprescindible, en el tractament informatiu de la immigració, comptar amb les persones immigrades com a font informativa, per tal de completar el recurs a altres fonts habituals lligades generalment a l'àmbit policial o judicial. El principi de la contrastació, la relativització i la diversificació de les fonts inclou també les fonts oficials.

2. En un sentit semblant al del pluralisme de les fonts, en el decurs de l'elaboració de la informació sobre immigració, cal garantir especialment també a les persones i col·lectius immigrants el seu dret a la llibertat d'expressió.

3. La intimitat i la privadesa són drets universals que s'han d'aplicar amb independència del país d'origen o la condició de les persones que s'hi veuen involucrades. No s'haurien d'emetre plans curts de persones ferides o mortes, encara que es tracti d'esdeveniments allunyats de l'àmbit de referència dels mitjans. L'atribució de caràcter exòtic o aliè a persones o fets, per justificar un relaxament de les pautes d'autocontrol o autoregulació en el tractament de les informacions, no és acceptable en cap circumstància i encara menys en una societat marcada per una creixent interculturalitat.

4. L'aplicació dels drets i dels principis relacionats amb el respecte a la intimitat de les persones ha de ser

escurpolsa en relació amb la informació sobre immigració. No haurien d'obtenir-se imatges invasives, o plans curts, sense comptar amb l'autorització expressa dels protagonistes. Les hipotètiques dificultats afegides de comprensió que puguin produir-se entre els mitjans i persones de recent immigració requereixen extreure la cura a l'hora de garantir que la lliure voluntat d'aquelles no sigui desatesa. Aquesta recomanació i l'anterior han de ser especialment observades quan hi ha menors involucrats.

5. Cal evitar l'ús d'un llenguatge discriminatori o que incorpori prejudicis genèrics en el tractament informatiu de la immigració. No pot incorporar-se com a rutina l'ús de termes o expressions com il·legal, indocumentat o sense papers, per definir o qualificar persones en una situació administrativa no regularitzada.

6. En un ordre similar, no és acceptable l'adopció automàtica d'atribucions tòpiques que comporten valoracions discriminadores. Cal evitar, per exemple, la caracterització sistemàtica com a fonamentalista d'una única determinada opció religiosa.

7. Convé tenir cura, de forma molt especial, amb la terminologia emprada en els titulars i en els fragments de reclam de les notícies, ja que sovint la brevetat pot implicar manca de precisió o el foment d'estereotips.

8. Resulta recomanable, en el tractament informatiu de la immigració, evitar els efectes i recursos tècnics i periodístics que persegueixen una funció preferentment espectacularitzadora.

9. L'emfasització de les referències a qüestions com l'origen o el color de la pell dels protagonistes d'algunes notícies sovint no afegeix informació rellevant al relat, no és estrictament necessària per a la comprensió del fet i, en canvi, actua com a reforçament de prejudicis i com a clau implícita d'interpretació d'intenció negativa o condemnatòria. Convé administrar amb criteri responsable, ponderat i crític aquesta mena de referències per tal de servir estrictament les exigències d'una informació detallada, precisa i completa.

10. De manera semblant, i sense haver de renunciar sistemàticament a les denominacions col·lectives, no és admissible la identificació d'una minoria ètnica o d'un col·lectiu concret de persones immigrades amb una determinada activitat il·legal, que pot acabar sent considerada per l'audiència gairebé com un atribut o una

característica del grup en qüestió.

11. Contextualitzar les notícies relacionades amb la immigració i aportar documentació sobre la situació dels països d'origen de les persones immigrades millora la qualitat de la informació, facilita la reflexió de l'audiència i contribueix a desfer els estereotips.

12. Aquests estereotips s'han establert després de l'abusiva i sistemàtica reducció de les referències a països, regions o continents a informacions marcades per la guerra o la misèria, il·lustrant-les amb imatges que prescindeixen de qualsevol al·lusió a aspectes de la vida quotidiana no determinats per la fatalitat, el conflicte, la fam, la pobresa extrema o la catàstrofe. Per aquesta via s'ha propagat un únic model de vida i de progrés de caràcter eurocèntric. Aquesta mena de reduccions han de ser bandejades i combatudes, proporcionant una visió més completa, complexa, oberta i plural de les societats no occidentals.

13. Cal evitar l'emissió reiterada d'imatges d'arxiu per il·lustrar notícies que no es corresponen amb aquestes imatges. En qualsevol cas, les imatges d'arxiu que s'emetin han d'anar sempre degudament referenciades i han d'ajustar-se a criteris de pertinència.

14. També han d'anar sempre degudament i convencionalment referenciades, amb el seu nom i -si escau- aquella característica professional, cívica o de qualsevol mena que vulguin com a identificativa, les persones immigrades que participen en les informacions de qualsevol mitjà de difusió. El mitjà mai no pot adjudicar condició anònima als seus testimonis, si no és que ells ho sol·liciten explícitament.

15. La utilització de citacions textuais o altres expressions o materials de caràcter racista o discriminatori, encara que siguin de caràcter històric o erudit, han d'estar degudament marcades i atribuïdes, proporcionant fins on sigui possible referències sobre l'autoria i sobre el context de formulació.

16. Tenint en compte l'esforç que s'ha produït per part de molts grups cívicosocials, col·lectius professionals i a moltes redaccions, per extreure la cura en el llenguatge emprat i per tal d'eliminar els hàbits discriminatoris o les formes que contenen rastres d'una concepció xenòfoba, cal evitar també d'incórrer en actituds paternalistes que acabin distorsionant la realitat i encobrint, paradoxalment, posicions etnocèntriques.

Recomanacions finals adreçades a la consideració general

1. En l'elaboració i la difusió d'informació sobre la immigració i sobre les persones immigrades és indispensable introduir consideracions prèvies, d'ordre general, que són molt habitualment ignorades. Cal introduir en els discursos informatius elements de reflexió que permetin contemplar la immigració com un fenomen comú de desplaçament de població, i no com una amenaça. O bé que permetin exercicis tan elementals com el de plantejar que la condició de persona immigrada és, per definició, transitòria i que si generalment es perllonga és per la precarietat dels mecanismes polítics, socials i culturals d'incorporació.

2. Cal evitar l'associació automàtica, explícita o implícita, entre els fluxos migratoris i la violència, la marginalitat, el desordre o la delinqüència, sense contextualitzar-los o sense analitzar-ne les causes profundes.

3. Convé potenciar les informacions positives que involucren la població immigrada sense que això pugui perjudicar la veritat o pugui suggerir la construcció d'una realitat emmascarada. Les autoritats, els mitjans de comunicació i els professionals tenen el deure de no ocultar la veritat i servir el dret a la informació, però també compar-

teixen la responsabilitat social de promoure la convivència, en un context de llibertat, pluralitat i civisme.

4. Cal eludir aquelles visions nuclears, pretesament pragmàtiques i merament utilitaristes de la immigració, que renunciïn a apel·lar als valors i que la presenten com una necessitat social transitòria davant de circumstàncies com la baixa natalitat de la població autòctona o les necessitats del mercat laboral.

5. Convé recordar que les garanties a les quals remet la llibertat d'expressió inclouen també, íntegrament i sense excepcions de cap mena, les persones immigrades. I això en la seva doble condició, com a subjectes i com a objectes de la informació.

6. Finalment, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya considera que resultaria d'utilitat la celebració periòdica de sessions de treball entre les organitzacions representatives de les persones en situació d'immigració, les autoritats implicades, els col·lectius i les associacions de professionals de la informació, els mitjans de comunicació i els centres universitaris de formació de comunicadors, per tal d'avaluar els discursos informatius predominants sobre immigració i elaborar propostes de millora dels procediments.